

نگاهی جامع به راهکارهای پیشگیری از سقط جنین و حفظ کرامت انسانی

نگاهی فقهی به پدیده‌ای اجتماعی

نسرین نقدی | در آیینة آموزه‌های ناب اسلام، فرزندآوری نه تنها نعمتی الهی و زینت زندگی دنیوی خوانده شده (ألمال والبنون زينة الحياة الدنيا، کهف/۴۶)، بلکه به مثابه ذخیره‌های جمعیتی امت اسلامی، نقشی حیاتی در پویایی تمدن اسلامی ایفا می‌کند. با این حال در تقابلی دردناک با این ارزش متعالی، پدیده سقط جنین که دین اسلام آن را ناقض کرامت انسانی و تعرض به قداست جان انسان می‌داند، به چالشی اخلاقی و فقهی تبدیل شده است.

در این راستا، میزگردی تخصصی با حضور استاد منصوره تقریبی، استاد برجسته فقه و علوم حدیث مؤسسه علمی تحقیقی مکتب نرجس مشهد، و لیلا معاون زاده غزنوی، طلبه درس خارج و پژوهشگر پرآوازه حوزه اخلاق زیستی، برگزار کردیم. این نشست با واکاوی ژرف اندیشانه و با هدف ارائه پاسخ معتبر دینی به پرسش‌های کلیدی از جمله: فقه امامیه چگونه میان حرمت مطلق سقط جنین به عنوان خط قرمز شریعت و ضرورت‌های اجتناب ناپذیر پزشکی اجتماعی تعادل برقرار می‌سازد؟ راهکارهای بدیل اسلام برای پیشگیری از بارداری‌های ناخواسته، بر کدام مبانی استوار است؟ برگزار شده است. همچنین، در این میزگرد، راهکارهای پیشنهادی اسلام برای پیشگیری از بارداری‌های ناخواسته بررسی شده و مبنای دینی و اجتماعی این راهکارها بحث می‌شود. این گفت‌وگو، تلاشی برای واکاوی عمیق و ارائه دیدگاه‌های مستدل درباره یکی از چالش‌های اخلاقی و فقهی جامعه است. با ما همراه باشید تا در ادامه از رهیافت‌های ناب دینی در مواجهه با چالش اجتماعی سقط جنین آگاه شوید و با نگاهی نظام‌مند، راهکارهای شرعی این مسئله را به نظاره بنشینید.

حرمت مطلق یا جواز مشروط؟

صادر کرده‌اند. این شرایط معمولاً شامل تشخیص قطعی توسط کمیسیون پزشکی متخصص و تأیید مرجع تقلید است. آیت‌... سیستمی در «منهاج الصالحین» تصریح کرده‌اند که در صورت اثبات قطعی وجود نقص‌های شدید که زندگی بسیار دردناکی را برای کودک به همراه خواهد داشت، سقط قبل از دمیده شدن روح جایز است. مسئله تجاوز به عنف نیز از موضوع‌های چالش برانگیز در این حوزه است. برخی از مراجع مانند آیت‌... مکارم شیرازی در استفتائات جدید، در موارد ثابت شده تجاوز قبل از رسیدن جنین به مرحله نفخ روح، بارعایت تشریفات قانونی و تأیید مراجع ذی صلاح، سقط را جایز شمرده‌اند. این دیدگاه به پیامدهای روانی و اجتماعی چنین حوادثی برای زنان آسیب دیده توجه دارد.

در ادامه خانم لیلا معاون زاده غزنوی، پژوهشگر حوزوی، در پاسخ به پرسش دوم این گفت‌وگو با محوریت جواز سقط جنین در موارد استثنایی به شرح دقیق مبنای و مصادیق این مسئله می‌پردازد. او تأکید بر حرمت ذاتی سقط جنین به عنوان اصل مسلم در فقه امامیه، می‌گوید: این نگاه متوازن، از سویی کرامت ذاتی جنین را پاس می‌دارد و از سوی دیگر به مصالح اهمی مانند حفظ جان مادر و رفع حرج شدید توجه دارد. بر این اساس، در مواردی که حیات مادر در خطر باشد، فقهای امامیه به صورت اجماعی حتی پس از مرحله نفخ روح (۱۲۰ روزگی) سقط را جایز می‌دانند. این حکم مستند به روایاتی است که حفظ نفس را از واجبات شمرده‌اند و همچنین قاعده دفع افسد به فاسد که در تعارض بین دو ضرر، اهم را مقدم می‌دارد. درباره نقض‌های شدید جنینی، اغلب مراجع معاصر قبل از مرحله دمیده شدن روح، در صورتی که نقص‌ها درمان‌ناشدنی و موجب حرج شدید باشد، با شرایط خاصی جواز سقط را

فقه و مرزبندی حرمت سقط جنین

پزشکی «پرداخته و ادامه می‌دهد: سقط جنین بر اساس مراحل تکامل جنین به سه بخش تقسیم می‌شود. در مرحله اول (قبل از ۴۰ روز)، در صورت وجود ضرورت مهم، سقط با رعایت احتیاط جایز است. در مرحله دوم (۴۰ تا ۱۲۰ روز)، سقط تنها در موارد خاص مانند نقص‌های شدید جنینی یا خطر جانی برای مادر مجاز شمرده می‌شود. اما در مرحله سوم (پس از ۱۲۰ روز)، سقط مطلقاً حرام است، مگر با هدف نجات جان مادر. دیدگاه دیگری نیز وجود دارد که تلفیقی از شرع و علم بوده و بر پایه یافته‌های پزشکی بنا شده است. خانم تقریبی با تأکید بر اختلاف مبنای استنباطی به عنوان عامل اصلی تفاوت آرای فقها، می‌گوید: فقه اسلامی با حفظ اصول ثابت شرعی، توانایی تطبیق با شرایط جدید را دارد. رویکرد تدریجی به حرمت سقط جنین که هم ارزش ذاتی حیات و هم واقعیت‌های علمی-اجتماعی را مدنظر می‌گیرد، می‌تواند الگویی برای قانون‌گذاری در کشورهای اسلامی باشد. البته در این راه بررسی تبعات اخلاقی و اجتماعی این دیدگاه‌ها ضروری است.

استاد منصوره تقریبی، استاد فقه و علوم حدیث، در پاسخ به نخستین پرسش، با اشاره به سه دیدگاه کلان فقهی درباره سقط جنین، می‌گوید: نخستین دیدگاه مبتنی بر روایت نفخ روح و نظر مشهور فقهاست. بر اساس روایات معتبر و نظریه رایج فقهای امامیه، حرمت سقط جنین پس از گذشت ۱۲۰ روز (۴ ماه) از تشکیل نطفه و با وقوع نفخ روح، قطعی است. در این زمینه، آیت‌... العظمی ناصر مکارم شیرازی در کتاب احکام پزشکی تصریح می‌کند: «سقط جنین پس از چهار ماهگی بدون دلیل موجه، هم حرام است و هم موجب دیه کامل می‌شود؛ زیرا در این مرحله، جنین دارای روح انسانی محسوب می‌شود.» نکته بعدی، دیدگاه فقهای معاصر با رویکرد مرحله‌بندی (نظر آیت‌... سیستمی) است. خانم تقریبی به بررسی نظر آیت‌... العظمی علی سیستمی در کتاب «مسائل مستحدثه

لیلا معاون زاده غزنوی
پژوهشگر حوزوی

منصوره
تقریبی
استاد فقه و
علوم حدیث

